

Резюме

Отечественные торговые фирмы должны приступить к разработке и осуществлению собственных стратегий действий, учитывающих необходимость установить и укреплять сотрудничество с другими малыми и средними фирмами, а также необходимость построения конкурентного преимущества, основанного на выделении фирмы или дифференцировании предложения товаров/услуг. Это позволит малым торговым фирмам не только решать текущие проблемы, но и постепенное устранение причин их низкой конкурентоспособности и максимальное использование имеющихся у них козырей.

MAŁGORZATA KOŁODZIEJCZAK, KAROLINA PAWLAK,
WŁODZIMIERZ KOŁODZIEJCZAK

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Struktura geograficzna i rodzajowa międzynarodowego handlu usługami

Przez dziesięciolecia zainteresowania ekonomistów badających międzynarodowe obroty handlowe koncentrowały się na przepływach towarowych. Wraz ze zwiększaniem się udziału sektora usług w strukturze zatrudnienia oraz w wytwarzaniu produktu krajowego w gospodarkach wielu państw zwiększyło się zainteresowanie wymianą handlową w tym sektorze¹. W latach 1980–2008 wartość eksportu usług w skali światowej wzrosła 10-krotnie, z 389 mld USD w 1980 r. do 3,9 bln USD w 2008 r., a importu 8-krotnie, z 444 mld USD do 3,7 bln USD².

Celem artykułu jest wskazanie wartości obrotów oraz udziałów państw mających istotne znaczenie w światowym handlu usługami oraz zidentyfikowanie tendencji i prezentacja przeobrażeń w międzynarodowej wymianie głównych branż usługowych w latach 1988–2008. Analizę przeprowadzono na podstawie danych pochodzących z opracowań UNCTAD³ oraz literatury przedmiotu.

Struktura geograficzna i rodzajowa międzynarodowej wymiany usług

Do najważniejszych czynników, które w drugiej połowie XX w. przyczyniły się do istotnego wzrostu znaczenia usług w gospodarkach poszczególnych krajów oraz w obrotach międzynarodowych zalicza się⁴:

¹ Ponadto, analizę handlu usługami uniemożliwił brak porównywalnych danych statystycznych dotyczących obrotów usługowych poszczególnych krajów. Do niedawna statystyki te były dostarczane jedynie przez kraje wysoko rozwinięte. Informacje odnoszące się do krajów słabiej rozwiniętych są publikowane w większości przypadków dopiero od początku lat 90. XX w.

² Obliczenia własne na podstawie: *UNCTAD Handbook of Statistics 2008*, United Nations, New York–Geneva, www.unctad.org, 22.02.2011.

³ United Nations Conference on Trade and Development — Konferencja Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju.

⁴ *Współczesna ekonomika usług*, red. S. Flejterski, A. Panasiuk, J. Perenc, G. Rosa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 113.

- wzrost zamożności społeczeństw oraz dysponowanie większą ilością czasu wolnego, które spowodowały wzrost zainteresowania usługami go zagospodarowującymi,
- wzrost produkcji towarów, który umożliwił rozwój usług uzupełniających, stanowiących produkt rozszerzony,
- unowocześnienie sektora usług w miarę postępu techniki, co przyczyniło się do powstania nowych rodzajów usług, a także podniosło jakość świadczonych usług,
- wzrost specjalizacji usług i rozwój wyspecjalizowanych firm usługowych.

Handel usługami jest domeną najlepiej rozwiniętych (wysoko uprzemysłowionych) państw świata, a główni eksporterzy są jednocześnie głównymi ich importerami. Na państwa będące ważnymi eksporterami usług w 2008 r. przypadało prawie 64% światowego eksportu usług, a więc o prawie 12 pkt proc. mniej niż w 1988 r. W imporcie ich udział wynosił 62%, czyli o 11 pkt proc. mniej (tablica 1). Największymi eksporterami usług w latach 1988–2008 były USA⁵ oraz Wielka Brytania, Niemcy, Francja i Japonia. Te same kraje były również największymi importerami usług.

Dominującą pozycję w światowym handlu usługami zajmowały kraje wysoko rozwinięte, choć ich udział w obrotach globalnych w badanym okresie uległ niewielkiemu zmniejszeniu.

Istotne znaczenie dla poszczególnych państw ma także saldo obrotów usługami. Większość spośród analizowanych krajów w 1988 r. uzyskała dodatnie saldo bilansu handlowego usługami (poza ówczesnym RFN, Japonią, Kanadą, Szwecją i Norwegią), natomiast w 2008 r. ujemne saldo miały Niemcy, Japonia i Włochy, a także Holandia i Irlandia. Najwyższy udział usług zarówno w eksporcie, jak i imporcie towarów i usług ogółem w 2008 r. miały Irlandia (odpowiednio 45% i 59%), Wielka Brytania (39% i 25%), Indie (35% i 22%) oraz Hiszpania (34% i 20%).

W przypadku Polski w latach 1988–2008 zarówno udział usług w światowym eksporcie, jak i imporcie uległ zwiększeniu, ale nadal był niewielki i w 2008 r. wynosił odpowiednio 0,9% i 0,8%. Tym samym Polska w światowym rankingu eksporterów awansowała z 34 na 26 miejsce, a wśród importerów usług — z 40 pozycji na miejsce 30, przy utrzymującym się dodatnim saldzie obrotów międzynarodowej wymiany usług, wynoszącym 5 mld USD. W Polsce w analizowanym okresie zwiększył się także udział usług w eksporcie towarów i usług ogółem — z 15% do ponad 17%, natomiast w imporcie wystąpiła tendencja odwrotna i wartości tego wskaźnika uległy zmniejszeniu z 16% do niespełna 13%.

Za główne branże usługowe uznaje się usługi transportowe i turystyczne, do których należy ponad połowa światowego handlu usługami. W grupie pozostałych usług wyróżnia się usługi łącznościowe, budowlane, ubezpieczeniowe, finansowe, informatyczne i informacyjne, usługi w zakresie praw autorskich, patentów i opłat licencyjnych, pozostałe usługi biznesowe oraz usługi osobiste, kulturalne i rekreacyjne.

⁵ Według raportu amerykańskiej Międzynarodowej Komisji Handlu (US International Trade Commission), firmy amerykańskie są liderem w światowym handlu usługami. W artykule zwrócono uwagę na branże usług i rynki regionalne, które przyczyniły się do obecnych wyników handlu usługami. Wynika z niego, że USA pozostają największym na świecie rynkiem usług, jak również wiodącym importerem i eksporterem usług, a działalność handlowa skupia się na usługach w infrastrukturze, co ma znaczący wpływ na całą gospodarkę (*Amerykański sektor handlu usługami*, Wydział Promocji, Handlu i Inwestycji, Ambasada RP w Waszyngtonie, Waszyngton 2008, http://washington.trade.gov.pl/pl/aktualnosci/article/y2008,a,531,Amerykanski_sektor_handlu_uslugami.html, 30.07.2008).

Tablica 1. Główni eksporterzy i importerzy usług w latach 1988 i 2008

1988					2008				
lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu (w %)		lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu (w %)	
			świato- wym	towarami i usługami ogółem				świato- wym	towarami i usługami ogółem
Eksporterzy									
1	USA	110,1	17,5	25,4	1	USA	545,6	14,1	29,5
2	Francja	54,5	8,7	24,4	2	Wielka Brytania	289,1	7,5	38,7
3	Wielka Brytania	47,7	7,6	24,7	3	Niemcy	261,4	6,7	15,4
4	byłe RFN	47,5	7,5	12,8	4	Francja	167,6	4,3	21,9
5	Japonia	35,4	5,6	11,8	5	Japonia	148,8	3,8	15,9
6	Włochy	30,2	4,8	19,1	6	Chiny	147,1	3,8	9,3
7	Hiszpania	24,5	3,9	37,7	7	Hiszpania	143,5	3,7	33,9
8	Holandia	22,3	3,5	17,8	8	Włochy	120,2	3,1	18,2
9	Belgia, Luksemburg	21,0	3,3	–	9	Holandia	105,6	2,7	14,2
10	Austria	17,6	2,8	36,1	10	Indie	102,9	2,7	34,6
11	Szwajcaria	16,1	2,6	24,1	11	Irlandia	101,6	2,6	44,8
12	Kanada	15,7	2,5	11,8	12	Hongkong (Chiny)	92,1	2,4	20,3
13	Hongkong (Chiny)	14,0	2,2	18,1	13	Belgia	87,8	2,3	15,7
14	Szwecja	10,4	1,7	17,3	14	Singapur	83,2	2,1	19,7
15	Norwegia	9,7	1,5	30,2	15	Szwajcaria	78,1	2,0	28,0
Razem		476,5	75,7	–	Razem	2 474,6	63,8	–	
34	Polska	2,5	0,4	15,0	26	Polska	35,6	0,9	17,3
Importerzy									
1	USA	98,1	15,0	17,8	1	USA	405,3	11,1	15,9
2	RFN	65,6	10,1	20,4	2	Niemcy	291,3	8,0	20,1
3	Japonia	63,0	9,7	26,5	3	Wielka Brytania	204,0	5,6	24,9
4	Francja	43,8	6,7	19,6	4	Japonia	169,5	4,7	18,5
5	Wielka Brytania	39,7	6,1	17,6	5	Francja	158,9	4,4	17,1
6	Arabia Saudyjska	29,1	4,5	42,0	6	Chiny	142,0	3,9	12,4
7	Włochy	24,5	3,8	17,6	7	Włochy	130,5	3,6	19,2
8	Holandia	21,0	3,2	20,1	8	Holandia	109,3	3,0	14,0
9	Kanada	18,9	2,9	15,9	9	Irlandia	104,8	2,9	59,4
10	Belgia, Luksemburg	14,9	2,3	–	10	Hiszpania	93,9	2,6	20,3
11	Szwecja	12,7	1,9	22,1	11	Kanada	92,7	2,5	17,9
12	Australia	12,1	1,9	23,5	12	Korea Płd.	89,1	2,4	18,0
13	Austria	10,8	1,7	25,3	13	Indie	87,9	2,4	21,9
14	Norwegia	10,7	1,6	31,4	14	Singapur	83,2	2,3	20,2
15	Hongkong (Chiny)	10,7	1,6	13,1	15	Belgia	79,2	2,2	15,4
Razem		475,7	73,0	–	Razem	2 241,7	61,6	–	
40	Polska	2,4	0,4	16,1	30	Polska	30,6	0,8	12,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: *UNCTAD Handbook of Statistics 2008*, United Nations, New York–Geneva, www.unctad.org, 22.02.2011.

W badanym okresie znaczenie dwóch najważniejszych branż usługowych (transportowej i turystycznej) zmniejszyło się na rzecz pozostałych usług, które obecnie szybko się rozwijają (równocześnie obroty w tych branżach uległy zwiększeniu). I tak, udział usług transportowych w eksporcie usług ogółem zmniejszył się z 27% w 1988 r. do 23% w 2008 r., a w imporcie odpowiednio z ponad 31% do prawie 29%. Podobna tendencja wystąpiła w przypadku usług turystycznych, których udział w eksporcie zmalał z 32% w 1988 r. do 25% w 2008 r., a w imporcie odpowiednio z 30% do 23%. Tym samym w grupie pozostałych usług odnotowano istotne zwiększenie ich udziałów w handlu: w eksporcie wzrost wyniósł z 41% w 1988 r. do 52% w 2008 r., natomiast w imporcie z 39% do 48%⁶. Należy zaznaczyć, że istotny wpływ na wartość eksportu ma położenie geograficzne bądź warunki naturalne. Państwa położone na ważnych szlakach komunikacyjnych uzyskują większe wpływy z usług transportowych, a warunki naturalne, sprzyjające rozwojowi turystyki i wypoczynku, pozwalają uzyskiwać większe wpływy z eksportu usług turystycznych⁷.

Rozwój międzynarodowego handlu towarowego, który powodował wzrost potrzeb transportowych, przyczynił się do powstania oprócz „czystych” usług transportowych różnego rodzaju usług towarzyszących i specjalizowanych. Obecnie **branża usług transportowych** obejmuje zarówno obsługę międzynarodowych obrotów towarowych, jak i obsługę ruchu osobowego różnego rodzaju środkami transportu: kolejowymi, samochodowymi, lotniczymi, żeglugi morskiej i śródlądowej oraz transportem przesyłowym. Ze względu na to, że o wielkości udziału poszczególnych państw w świadczeniu międzynarodowych usług transportowych decyduje głównie potencjał posiadanych środków transportu, istotne znaczenie na liście eksporterów mają państwa dysponujące rozbudowaną flotą statków towarowych i/lub rozwiniętą siecią połączeń lotniczych ze światem⁸.

Państwa, do których w 2008 r. należało prawie 25% obrotów w międzynarodowym handlu usługami transportowymi, tj. USA, Niemcy i Japonia, wraz z Francją i Hiszpanią osiągnęły ujemne saldo obrotów. Deficyt obrotów handlowych wystąpił także w krajach rozwijających się, co można zauważyć m.in. w przypadku Chin i Singapuru (tablica 2).

W badanym okresie znacznie zmniejszył się udział światowego handlu przypadającego zarówno na głównych eksporterów, jak i importerów usług transportowych (odpowiednio z 76% do 68% oraz z 68% do 61%). Polska w ciągu 20 lat zwiększyła ponad 8-krotnie wartość eksportu i prawie 6-krotnie wartość importu usług transportowych — w 2008 r. wynosiły one odpowiednio 11 mld USD i niewiele ponad 7 mld USD.

Współcześnie w każdej gospodarce narodowej coraz większe znaczenie ma turystyka, a dochody osiągane z opłat za świadczenie **usług turystycznych**⁹ nie są jedynymi korzyściami państwa przyjmującego turystów. Rozwój turystyki oznacza również rozwój gastronomii, handlu, hotelarstwa, a także produkcji pamiątek i sprzętu turystycznego. Przyjmuje się, że do końca XIX w. turystyka była zajęciem elitarnym i dotyczyła nielicznych bogatych grup społecznych. Na znaczeniu zyskała dopiero w XX w. pod wpływem rozwoju środków komunikacji, obniżenia kosztów transportu, zwiększenia ilości czasu wolnego, przy równoległym wzroście dochodów realnych oraz wyższych aspiracji kulturowych społeczeństw¹⁰.

⁶ Obliczenia własne na podstawie: *UNCTAD Handbook of Statistics 2008*, jw.

⁷ *Współczesna ekonomika usług*, jw., s. 124.

⁸ H. Wojciechowski, *Międzynarodowe rynki towarów i usług*, seria: „Materiały Dydaktyczne” nr 37, Akademia Ekonomiczna, Poznań 1998, s. 222.

⁹ W statystykach bilansu płatniczego, który jest sporządzany zgodnie z wytycznymi Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), występuje pozycja „podróż”. Podróżny to osoba, która wyjeżdża z kraju stałego zamieszkania na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy. Kryterium czasu nie dotyczy studentów i pacjentów służby zdrowia, którzy nawet po roku od opuszczenia kraju macierzystego pozostają jego rezydentami. Ponadto, MFW wyróżnia dwa główne rodzaje podróży: służbowe i prywatne (A. Kuźnar, *Usługi w handlu międzynarodowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 82–83).

¹⁰ H. Wojciechowski, *Międzynarodowe rynki towarów i usług*, jw., s. 228.

Tablica 2. Główni eksporterzy i importerzy usług transportowych w latach 1988 i 2008

1988				2008			
lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu światowym (w %)	lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu światowym (w %)
Eksporterzy							
1	USA	28,3	16,4	1	USA	90,6	10,2
2	Japonia	15,1	8,7	2	Niemcy	64,4	7,2
3	Francja	12,6	7,3	3	Dania	47,1	5,3
4	Wielka Brytania	11,3	6,6	4	Japonia	46,8	5,3
5	RFN	11,1	6,4	5	Korea	44,8	5,0
6	Holandia	10,5	6,1	6	Francja	41,1	4,6
7	Włochy	7,6	4,4	7	Wielka Brytania	39,8	4,5
8	Norwegia	6,2	3,6	8	Chiny	38,4	4,3
9	Belgia, Luksemburg	5,7	3,3	9	Holandia	31,0	3,5
10	Hongkong (Chiny)	5,2	3,0	10	Hongkong (Chiny)	28,9	3,2
11	Hiszpania	4,7	2,7	11	Singapur	28,9	3,2
12	Szwecja	3,7	2,1	12	Grecja	28,3	3,2
13	Kanada	3,4	2,0	13	Belgia	27,7	3,1
14	Dania	3,1	1,8	14	Hiszpania	24,3	2,7
15	Australia	3,0	1,7	15	Norwegia	21,6	2,4
Razem		131,4	76,2	Razem		603,7	67,9
26	Polska	1,3	0,8	22	Polska	10,9	1,2
Importerzy							
1	USA	28,6	14,1	1	USA	104,7	10,1
2	Japonia	22,1	10,9	2	Niemcy	70,8	6,8
3	Wielka Brytania	13,4	6,6	3	Japonia	54,0	5,2
4	RFN	12,8	6,3	4	Chiny	50,3	4,9
5	Francja	11,6	5,7	5	Francja	42,4	4,1
6	Włochy	10,5	5,2	6	Indie	41,9	4,0
7	Holandia	9,5	4,7	7	Korea Płd.	36,8	3,6
8	Kanada	4,8	2,3	8	Wielka Brytania	35,8	3,5
9	Belgia, Luksemburg	4,5	2,2	9	Dania	33,4	3,2
10	Norwegia	4,1	2,0	10	Singapur	29,8	2,9
11	Australia	4,0	2,0	11	Włochy	29,4	2,8
12	Hiszpania	3,9	1,9	12	Hiszpania	25,8	2,5
13	Dania	3,2	1,6	13	Zjednoczone Emiraty Arabskie	25,5	2,5
14	Tajwan (Chiny)	3,1	1,5	14	Belgia	23,5	2,3
15	Indie	3,0	1,5	15	Tajlandia	23,0	2,2
Razem		139,0	68,4	Razem		627,1	60,6
33	Polska	1,2	0,6	35	Polska	7,2	0,7

Źródło: Jak tablicy 1.

W 2008 r. największe wpływy z turystyki miały USA (ponad 130 mld USD) oraz Hiszpania (ponad 60 mld USD). Należy podkreślić, że tak wysokie obroty zapewniły tym państwom znaczną nadwyżkę obrotów usługami turystycznymi, która w przypadku USA wyniosła prawie 50 mld USD, a Hiszpanii — prawie 42 mld USD. Największymi importarami netto usług turystycznych były Niemcy, Wielka Brytania, Japonia i Kanada (tablica 3). Na państwa będące głównymi eksporterami tego rodzaju usług przypadało 60%, a na importerów — 65% światowego eksportu/importu usług, czyli w obu przypadkach o ponad 10 pkt proc. mniej niż w 1988 r.

W latach 1988–2008 znacznie poprawiła się sytuacja Polski w zakresie handlu usługami turystycznymi. Istotnie wzrosły obroty zarówno w eksporcie, jak i w imporcie, osiągając w 2008 r. odpowiednio 12 mld USD oraz prawie 10 mld USD. Jednocześnie w eksporcie Polska przesunęła się z 59 miejsca zajmowanego w klasyfikacji światowej w 1988 r. na 24 pozycję w 2008 r., w imporcie zaś awansowała z 48 miejsca na 25 miejsce¹¹.

Należy zaznaczyć, że usługi turystyczne mają istotne znaczenie dla gospodarek wielu krajów rozwijających się, w których, ze względu na brak przewag komparatywnych w innych sektorach, turystyka jest niejednokrotnie dominującym źródłem dochodów. W grupie tej w 2008 r. znajdowały się przede wszystkim państwa wyspiarskie, takie jak: Makao, Malediwy, Anguilla, Bahamy, Dominikana, Aruba czy Haiti, w których udział usług turystycznych w usługach ogółem wynosił 80–96%, jak również kraje europejskie położone w pobliżu ciepłych akwenów morskich, znajdujące się w okresie transformacji, jak Chorwacja (74%) i Albania (69%)¹².

Rola tzw. **usług pozostałych**, które obejmują wiele branż usług o różnym znaczeniu w handlu światowym, stale wzrasta. Ze względu na to, że wiele państw, zwłaszcza rozwijających się, nie prowadzi szczegółowych statystyk, trudno jest dokonać wiarygodnej ich oceny. Jak jednak twierdzi A. Kuźnar, ponieważ dominująca część wymiany usługami pozostałymi przypada na kraje wysoko rozwinięte, pewne niedostatki informacji nie wpływają w istotny sposób na zniekształcenie wyników badań¹³. Podobnie jak w przypadku usług transportowych i turystycznych, w grupie usług pozostałych dominują USA, których udział w eksporcie światowym w 2008 r. wyniósł 16%, w imporcie zaś 13%. Największe znaczenie w wymianie handlowej tych usług oprócz USA miały Wielka Brytania, Niemcy, Japonia i Irlandia. W 2008 r. na państwa będące głównymi eksporterami/importerami usług przypadało powyżej 73% światowego eksportu (a więc o ponad 8 pkt proc. mniej niż w 1988 r.) oraz 67% światowego importu pozostałych usług (o 9 pkt proc. mniej niż w 1988 r.) — tablica 4.

W latach 1988–2008 można było także zauważyć zwiększające się znaczenie Indii w eksporcie usług pozostałych, co było spowodowane ich rosnącym udziałem w eksporcie usług informatycznych i informacyjnych (24% światowego eksportu tej branży usług)¹⁴. Udział Polski w światowym zarówno eksporcie, jak i imporcie pozostałych usług w analizowanym okresie nieznacznie wzrósł: w przypadku eksportu do poziomu 0,6%, a importu do poziomu 0,8%. Polska w światowej klasyfikacji handlu pozostałymi usługami zajmowała w 2008 r. 30 miejsce. Należy również zaznaczyć, że spośród wszystkich branż w grupie tych usług Polska miała istotny udział w światowych obrotach usługami budowlanymi (w eksporcie w 2008 r. wynosił on prawie 2%, co dawało 11 miejsce w świecie, natomiast w imporcie stanowił prawie 1,5%, co plasowało Polskę na 17 miejscu¹⁵).

¹¹ Chociaż udział tych usług w obrotach światowych jest niewielki (w obu przypadkach stanowił 1%), to jednak w ciągu dwudziestu lat zwiększył 10-krotnie.

¹² *UNCTAD Handbook of Statistics 2008*, jw.

¹³ A. Kuźnar, *Usługi w handlu międzynarodowym*, jw., s. 89–92.

¹⁴ Obliczenia własne na podstawie: *UNCTAD Handbook of Statistics 2008*, jw.

¹⁵ *UNCTAD Handbook of Statistics 2008*, jw.

Tablica 3. Główni eksporterzy i importerzy usług turystycznych w latach 1988 i 2008

1988				2008			
lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu światowym (w %)	lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu światowym (w %)
Eksporterzy							
1	USA	34,9	17,5	1	USA	134,9	14,2
2	Hiszpania	16,6	8,3	2	Hiszpania	62,0	6,5
3	Francja	13,7	6,9	3	Francja	57,2	6,0
4	Wielka Brytania	12,3	6,1	4	Włochy	46,2	4,9
5	Włochy	12,2	6,1	5	Chiny	40,8	4,3
6	RFN	10,5	5,3	6	Niemcy	40,0	4,2
7	Austria	10,1	5,0	7	Wielka Brytania	36,4	3,8
8	Szwajcaria	6,2	3,1	8	Australia	25,1	2,6
9	Kanada	5,1	2,6	9	Turcja	22,0	2,3
10	Hongkong (Chiny)	4,5	2,2	10	Austria	21,6	2,3
11	Meksyk	4,0	2,0	11	Tajlandia	18,2	1,9
12	Australia	3,7	1,8	12	Grecja	17,4	1,8
13	Belgia, Luksemburg	3,4	1,7	13	Makao (Chiny)	16,8	1,8
14	Holandia	3,3	1,6	14	Kanada	15,7	1,6
15	Tajlandia	3,1	1,6	15	Hongkong (Chiny)	15,3	1,6
Razem		143,5	71,9	Razem		459,8	59,9
59	Polska	0,2	0,1	24	Polska	11,8	1,2
Importerzy							
1	USA	32,7	16,8	1	Niemcy	91,6	10,7
2	RFN	29,6	15,2	2	USA	85,4	10,0
3	Japonia	18,7	9,6	3	Wielka Brytania	69,8	8,2
4	Wielka Brytania	14,8	7,6	4	Francja	41,6	4,9
5	Francja	9,7	4,9	5	Chiny	36,2	4,2
6	Kanada	6,9	3,5	6	Włochy	30,9	3,6
7	Holandia	6,7	3,4	7	Japonia	27,9	3,3
8	Austria	6,3	3,2	8	Kanada	27,2	3,2
9	Włochy	6,0	3,1	9	Rosja	23,8	2,8
10	Szwajcaria	5,1	2,6	10	Holandia	21,8	2,6
11	Szwecja	4,6	2,4	11	Hiszpania	20,4	2,4
12	Belgia, Luksemburg	4,6	2,3	12	Belgia	19,8	2,3
13	Tajwan (Chiny)	4,0	2,1	13	Korea Płd.	19,1	2,2
14	Norwegia	3,5	1,8	14	Australia	18,7	2,2
15	Meksyk	3,2	1,6	15	Hongkong (Chiny)	16,1	1,9
Razem		156,3	80,1	Razem		550,2	64,5
48	Polska	0,3	0,1	25	Polska	9,9	1,2

Źródło: Jak tablicy 1.

Tablica 4. Główni eksporterzy i importerzy pozostałych usług w latach 1988 i 2008

1988				2008			
lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu światowym (w %)	lp.	kraje	wartość (w mld USD)	udział w handlu światowym (w %)
Eksporterzy							
1	USA	46,9	18,2	1	USA	320,1	15,9
2	Francja	28,2	10,9	2	Wielka Brytania	212,9	10,6
3	RFN	25,9	10,1	3	Niemcy	156,9	7,8
4	Wielka Brytania	24,1	9,4	4	Japonia	91,1	4,5
5	Japonia	17,4	6,8	5	Irlandia	90,4	4,5
6	Belgia, Luksemburg	12,0	4,6	6	Indie	79,8	4,0
7	Włochy	10,3	4,0	7	Francja	69,3	3,4
8	Holandia	8,6	3,3	8	Chiny	67,9	3,4
9	Szwajcaria	8,1	3,1	9	Luksemburg	62,6	3,1
10	Kanada	7,2	2,8	10	Holandia	61,2	3,0
11	Austria	6,3	2,4	11	Hiszpania	57,2	2,8
12	Hongkong (Chiny)	4,4	1,7	12	Szwajcaria	57,1	2,8
13	Szwecja	4,4	1,7	13	Włochy	55,6	2,8
14	Dania	4,1	1,6	14	Belgia	48,3	2,4
15	Singapur	3,3	1,3	15	Hongkong (Chiny)	47,9	2,4
Razem		211,1	82,0	Razem		1 478,4	73,4
31	Polska	1,0	0,4	28	Polska	12,9	0,6
Importerzy							
1	USA	36,8	14,5	1	USA	215,1	12,6
2	Japonia	24,9	9,8	2	Niemcy	128,9	7,5
3	Francja	22,6	8,9	3	Wielka Brytania	98,5	5,8
4	RFN	20,6	8,1	4	Irlandia	95,9	5,6
5	Arabia Saudyjska	13,2	5,2	5	Japonia	87,7	5,1
6	Włochy	12,5	4,9	6	Chiny	72,4	4,2
7	Wielka Brytania	11,6	4,6	7	Włochy	70,2	4,1
8	Belgia, Luksemburg	9,9	3,9	8	Hiszpania	58,6	3,4
9	Kanada	9,4	3,7	9	Francja	58,0	3,4
10	Holandia	8,3	3,3	10	Holandia	48,2	2,8
11	Szwecja	5,0	2,0	11	Arabia Saudyjska	44,4	2,6
12	Austria	4,7	1,9	12	Kanada	40,9	2,4
13	Hiszpania	4,4	1,7	13	Belgia	39,9	2,3
14	Australia	4,0	1,6	14	Rosja	38,7	2,3
15	Jugosławia	4,0	1,6	15	Korea Płd.	38,0	2,2
Razem		191,7	75,7	Razem		1 135,6	66,5
36	Polska	0,9	0,4	31	Polska	13,5	0,8

Źródło: Jak tablicy 1.

Podsumowanie

Celem artykułu było zidentyfikowanie tendencji i prezentacja przeobrażeń w międzynarodowej wymianie głównych branż usługowych w latach 1988–2008. Przeprowadzona analiza skłania do sformułowania następujących spostrzeżeń i wniosków.

1. Dominującą pozycję w światowym handlu usługami zajmowały kraje wysoko rozwinięte, choć ich udział w obrotach globalnych w badanym okresie uległ niewielkiemu zmniejszeniu, a zwiększał się udział państw rozwijających się.
2. Znaczenie dwóch najważniejszych branż usługowych (transportowej i turystycznej) zmniejszyło się na rzecz pozostałych usług. Jednocześnie usługi turystyczne mają istotne znaczenie dla gospodarek wielu krajów rozwijających się, w których, ze względu na brak przewag komparatywnych w innych sektorach, turystyka jest niejednokrotnie dominującym źródłem dochodów.
3. Najwyższy udział usług zarówno w eksporcie, jak i imporcie towarów i usług ogółem miały Irlandia i Indie. W latach 1988–2008 udział Polski w światowym zarówno eksporcie, jak i imporcie uległ zwiększeniu, ale nadal był niewielki i w 2008 r. w przypadku eksportu wynosił 0,9%, a importu 0,8%, co pozwala na sklasyfikowanie Polski w światowym rankingu eksporterów na 26 miejscu, a wśród importerów usług na miejscu 30.
4. W Polsce w analizowanym okresie zwiększył się udział usług w eksporcie towarów i usług ogółem — z 15% do ponad 17%, w imporcie zaś wystąpiła tendencja odwrotna i wartości tego wskaźnika uległy zmniejszeniu z 16% do niespełna 13%. Polska miała również dodatnie saldo obrotów międzynarodowej wymiany usług, równe 5 mld USD.

Summary

In their article, the authors presented the geographical structure and structure by type of international trade in services. An analysis covered the main services branches, being the subject of international trade. They pointed out to the occurring in the period in question dynamic growth of volume of exports and imports of services and to the declining share in international trade of groups of states so far prevailing therein. Importance of the two most important service branches – transport and tourist – decreased to the benefit of other services.

Резюме

В статье представлена географическая и видовая структура международной торговли услугами. Анализируются основные отрасли услуг, являющихся предметом международной торговли. Указывается выступающий в обследуемый период динамический рост объема экспорта и импорта услуг, а также уменьшающаяся доля в международной торговле групп государств, до сих пор доминирующих в ней. Значение двух основных отраслей услуг – транспортной и туристской – снизилось в пользу остальных услуг.